

Izdaja 15. vsacega
mesca navadno na $\frac{1}{2}$ poli.

UMINI

Velja s poštino vred
en goldinar za celo leto.

GOSPODAR

MESEČNIK

za

kmetijstvo, obrtnijstvo

in druge

deželne zadeve, ter za izobraževanje ljudstva sploh.

Izdaja ga c. k. kmetijska družba goriška.

Polje, vinograd,
Gora, morje,
Ruda, kupčija,
Tebe redé.

VODN.

Lemež klepaje —
Klepljem naš rod;
S kruhom za duhom
Pót moj in hod.
„U. GOSP.“

Združba je moč, združba napredek.

Nekaj zastran vinoreje.

Is Ajdovščine.

☉ 17. julija t. l. smo imeli v naši čitavnici malo besedo, ktere se je veliko več ljudi — posestnikov — vdeležilo, kakor smo jih pričakovali. Program, namen besedin je bil po nekem nenavaden: pogovarjali smo se o — *vinoreji*. Razgovor je bil práv živ in prepričal se je vsakteri, da tukajšnjim vinorejcem je zelo mar za rečni (realni) ta predmet.

Po nasvetu predsednika čitavničnega, g. *dr. Lavriča*, so izvolili nazoči (pričujoči) 12 odbornikov, ki imajo za povzdigo ipavske vinoreje skrbeti. So pa izvoljeni ti-le možaki: Gg. *France Karčič*, *Eugen Majer*, *Ant. Deperis*, *Danjel Godina*, *Mojzes Duranti*, *Tomaž Mreče*, *France Polšak*, *Ant. Nussdorfer*, *France Pečenko*, *Janez Ličen*, *France Leban* in *Ant. Rustja*. — Nadjati se je ne le, da vrli ti možje važni namen dosežejo, temveč da tudi, — kakor se pravi a domoljubom spodobi, — kar koristnega zvedó, brž *razglasijo*. Gotovo bodo potem njih imena na vse čase slovele.

Po volitvi je bilo deklamovanje in pelje. Naš mladi pevski zbor napreduje čvrsto; lepa hvala za to vrlemu našemu učitelju, g. Švara-tu*). Predsednik g. dr. Lavrič je govoril tako-le:

Slovenski možje!

Vaš odbor je odločil današnji večer prav važnemu, občnokoristnemu pogovoru; gre namreč za *vinorejo* krasne naše doline, torej za zadevo, ki živo sega v naše blagostanje, ker vino je poglavitni pridelek tukajšnjih krajev.

Po vsi pravici se je pečal tedaj s to rečjo slavni naš domorodec, rajnki gospod Vrtovec, in po vsi pravici zmirom še prevdarjajo to reč nekteri umni gospodarji teh krajev, ter skrbé in se trudijo, da bi vino zboljšali, posebno več let hranljivo naredili.

Čeravno namena svojega dosegli še niso, gre vendar čast in hvala takim možem, ki neprenehoma skušajo in premišlujejo, da bi svoje in občno blagostanje pomnožili. Le takega človeka ne moremo spoštovati kot vrlega moža, kateri si sam pomagati noče, in le od drugih vsega pričakuje. Podoben je tak maloletnim, potrebujočim varha in voditelja. Ravno tako maloleten je narod, ki sam za svojo omiko in za svoj telesni, materjalni prid ne skrbi. Kdor si pa djanjsko pomagati hoče, bodisi posamen človek, bodisi ves narod, mora posluževati se pravih sredstev (pripomočkov.) — To je lahko razumljiva resnica. — Kakor vsakdanja skušnja kaže, nam je do zdaj malo koristilo, da so se s to domačo zadevo pečali, dasitudi prizadevno pečali, le *posamni* umni gospodarji. Ta pot toraj ni prava, in nikdar ne bomo po nji namena dosegli. Deželim namreč in krajem pomagajo le *zedinjene moči*, le *družbe*, in to zavoljo tega, ker dežele in okraji potrebujejo več, in le zloženo premoženje, združene bistre glave in moči morejo vstvariti ali več, ali kaj boljšega, celò kaj veličanskega. Dokaz temu so nam vsi časi.

Svobodni Angleži so se od nekdaj že radi združevali, in tudi dandanes ustanovljujejo družbe vsakovrstne, v kakoršen koli namen. Celò vseučilišč so osnovali po združevanju, po asocijaciji! — Sicer pa dela in velja davno že to načelo, ker je človeku *prirojeno*. Zato nahajamo družb že v prvotnih časih človeštva, in svobodni narodi sta-

*) O gosp. učeniku Švara-tu smo že mnogo hvale vrednega slišali. Vredn.

re dobe so vživali vse pravice svobodnega združevanja, kar nam imenitni pisatelji tistih časov pravijo. — Iz srednjega veka pa imamo mnogo dokazov prav živega združevanja. Razne družbe so skrbele za trgovski (kupčijski) in obrtnijski razvoj, in z zedinjenimi močmi so nazidali veličanske cerkve in mestne poslopja, takšne umetne dela, da se jim še zdaj čudimo. Pretežko bi bilo popisati vse djanja teh družb od nekdanje trgovske nemške družbe, z imenom Hanza, in ravno takošne angleške, imenovane „družba (kompanija) za izhodnjo Indijo,“ kateri ste tako bogati in mogočni bile, da ste svoje lastne vojske na suhem in po morji imele, — do nar majšnih izmed njih, o katerih vseh nam vé zgodovina toliko velikega in koristnega povedati. — Götovo je tudi, da je svodobno združevanje eden naj važnejših vzrokov, da se je po *sedanjem* *scetu* tako veličansko razvila kupčija, obrtnija, in narodsko gospodarstvo sploh, da so se tako krasno razcvetele znanstva in lepe svobodne umetnosti. Vše to učé slavno znani učitelji narodskega gospodarstva, in trdijo dalje, da je Angleška, da je vsaka bogata dežela pridobila svoje bogastvo, ne samo po delavnosti in preiskovavnosti posamih svojih državljanov, ampak pred vsim in posebno po *djanjski rabi* združevanjskih pravic.

Da je to res, prepriča se lahko vsaki oziraje se nekoliko po svetu. Saj vidimo n. p. v Trstu, da skoraj vsaka trgovska družba mnogo več zamore od nar bogatejšega *posamnega* moža; tudi vidimo, da so revni tišti kraji, po katerih združevanje medli, in v katerih sleherni le sam dela in le za se. Tehtno nam dokazujejo to naše okolice. Družb je tod malo, in nihče ne poreče, da so bogati ti kraji. — Na Tominskem je planinarstvo na niski stopnji, na Krasu gojzdov več ni, in tu pri nas bi vino lahko izvrstno bilo, kakor zvedeni možje pravijo, pa-ni; vendar pa od planinarstva in od živinoreje po gorah skoraj vse živi, vendar bi gojzdi Kras osrečili, in dobre vina to našo dolino obogatile, kar sami trdite. Potem takem vprašam: kaj nam je početi? Menim da, kakor drugim narodom v drugih zadevah, morajo tudi nam v teh naših rečeh pomagati le *zedinjene moči*, le *družbe*.

Nas Slovence začenja že sicer opihljavati oživljajoči ta duh; osnovali smo si že nekaj zavodov v dušno napredovanje, n. p. čitavnice in zdaj slovensko Matico*) v Ljubljani. — Ali, možje moji, važen pogoj duševnemu napredovanju je telesno (časno), je materjalno

*) To je, društvo, ki bo izdajalo slovenske bukve. Vr.

blagostanje ljudstva, ravno tako, kakor je zdravo, čvrsto telo pogoj krepki in požumni duši. („S kruhom za duhom“. Vr.) Zavoljo tega duševnega napredovanja tedaj, in, ker premožen človek, premožen narod več zamore od revnega, nam je na vso moč skrbeti za materialni blagor, in vam posestnikom ne bo menda pretežka ta skrb. Vino je namreč poglavitni pridelek naše doline, trta pa je rodovitna, grojzdje je sladko in vina je obilno. Pri vsem tem tožite, da vam vino malo nese, ker kupca ni, in radi se spominjate poprejšnjih časov, ko ste svoje vina hitro in drago prodajali; *vam* so bile vgodne zadnje leta, v katerih je trte po sosednih krajih bolezen zatirala, zdaj je minila skoraj ta nesreča, in nastopila je še druga okolščina, ki žuga hudo škoditi vam, ako ne bote pazili.

Železna cesta namreč pripeljuje prodajavce vina iz drugih dežel. Štajarske, ogerske in hrvaške vina se pijejo v Trstu, v Gorici in drugod, vina, ki so okusne in hranljive, in se naj hujše vročine ne strašijo, kakor vaše. Hrvati so napravili v Trstu razstavo svojih vin, in kupci si lahko izbirajo, *kar* želè; naše vina pa zaostajajo. —

Vsega tega je krivo, kakor vidimo, poganjanje prodajavcev, to je, konkurencija. Konkurencija je prav ojstra sodnica, ona vse na tanko pregleduje, zameta in zaničuje, kar je srednjega ali slabega, in priznava prednost le dobrim, izvrstnim rečem.

Zavoljo tega pa ne smemo obupati, zakaj konkurencija škoduje le *nemarnum*. Vrlega, umnega moža pa spodbada k napredovanju, ona mu je nagib k novemu preiskovanju, in vsled tega izvir novih znanj in ponosnega veselja.

Nam je tedaj zadnji čas, da začnemo posluževati se pravih sredstev; zatoraj zložimo se, kakor slavni dr. Toman svetuje, in napi- najmo vse moč, da bodemo drugim prodajavcem kos.

Ne vgovarjajte, da je zemlja kriva, ker družega vina ne rodi. Možje! Vsakdanja skušnja nam kaže, da je mogoče prenarediti in požlahniti skoraj vse, kar zemlja prinaša. Menim toraj, da bo mogoče tudi naše vina požlahniti.

Ne vgovarjajte, da je tega vročina tukajšna kriva, zakaj na Francoskem in Španjolskem je vročina še hujši, kakor pri nas; vendar pa narejajo tam vina hranljive, in tako hranljive, da jih po morji celo v Ameriko pošiljajo. Tudi na Italijanskem nahajamo sem ter tje stano- vitnih vin, in znano je, da so že Rimljani ljubili stare vina, saj je

slavni latinski pesnik Horaci opel okusno falernsko vino starejše dobe. Potem takem ni kriva niti zemlja, niti vročina; ampak druge napake so krive: ali obdelovanje trt, ali kuhanje vina po stari navadi, ali slaba posoda in neprimerni hrami, ali morebiti kake druge okolščine. Vse to preiskati, napake najti in odstraniti jih, in kaj boljšega vpeljati, gre pa Vam, ki ste zvedeni možje in umni gospodarji.

Hajd tedaj, združimo se v ta namen, in pomagajmo si sami, kajti drugi nočejo in ne morejo za nas skrbeti. Najti pa *moramo* pravo pot, zakaj, kar je drugim narodom mogoče, mora tolike lože biti nam Slovencem, ki imamo dokaj nar lepših izgledov.

V ta namen svetujem:

I. Da bi izvolili že danas izmed vseh posestnikov naše doline 12 ali 15 umnih gospodarjev, katerim je mar za lastno in za občno blagostanje, in od katerih mislite, da se bodo zares trudili, da najdejo pomočkov in sredstev, po katerih bo mogoče tukajšno vino zboljšati in več let hranljivo narediti. Gledajmo pa posebno na takošne možé ki bodo *domoljubno* tudi *razglasili* to, kar zvedó.

II. Svetujem drugič, da naj bi se ta odbor večkrat v letu zbiral, med odbornike in druge umne gospodarje nove svoje poskušnje razdeljeval; da naj bi dela, sporočila sprejemal, knjige dotične kupoval, zvedene može presliševal, in sploh vpeljal vse, kar je potrebno, da se namen doseže.

III. Ta odbor ima dalje vse pripraviti in izpeljati, kar postava o združevanju zahteva.

Možje! to so moje želje, moji predlogi. Vi pa odločite in sklenite, kar mislite, da bo v prid vam in dragi nam domovini.

V Ajdovščini 17. julija 1864.

Dopis.

V Kamenjakh 26. julija t. l.

Ipacci, predramite se!

Naš ajdovski predsednik čitavničin, slavni gosp. dr. Lavrič je bil povabil za dan 17. julija ne le čitavničarje, temveč vse poštene domoljube *k posebnemu posvetoranju zastran vinoreje*. Jest sem moral tisti dan, čeravno nerad, doma ostati, ker so me službeni opravki vezali, veselilo me je pa neizrekljivo, ko sem zvedel, da je imel tisti posvet srečen uspeh, da se je namreč poseben odbor v ta namen izvolil, da bi premišljal in pozvedaval, kako bi se dale naše vina zboljšati in zlasti bolj hranljive narediti. Lep sklep, krasna naloga to! Bog daj srečo!

V tem, ko to sporočujem, žene me še nekaj družega, pa sem spadajočega, sprožiti. Nič za zlo, dragi Ipvci, ako vas neke, ne sicer nove, pa vendar vedno še pogrešane reči spomnim, ter vas na skušnje in besede rajnega našega rojaka, g. Vertovca zavrnem, kateri piše: „Ipvci, predramite se! rabite *polje za senošeti* in *homce za trto*.“ — Noben dobromisleči se ne bo predrznel besedi rajnega rojaka prezreti. Vsaki kmet pri nas ima golih pašnikov, pušče imenovanih, na katerih družega ne raste, kakor tje in sem kaka bilčica trave.

Sem gonijo otroci živino na pašo od zgodnje spomladi do pozne jeseni, da si uboga žival zobé trebi in zvečer bolj lačna domu pride, kot je na pašo šla; ubogi pastirčki pa se pod gorečimi solničnimi žarki zgejo in pečejo, da se Bogu usmili! — Na polji pa sejejo večidel turšico. Če le nekoliko pretehtamo dobiček, ki nam ga s turšico obsejano polje dá, moramo reči, da se ne more noben kmet z njim ponašati. Na orali polja, kjer se 20 mernikov koruze pridelava (se ve, če je dobra letina), se porabi večidel tretjina pridelka za obdelovavne stroške; ali navadno, smem reči, se skrčijo pridelki na polovico, ker jih znane naše nadloge, suša in huda burja, stiskajo. Na ravno tem polji pa bi se zamaglo, če bi se sejala detelja, kjer 7 let trpi, 50 do 60 centov prav tečne krme (piče) pridobiti; kdo bi hotel tedaj prezreti veliki ravno imenovani dobiček?! Našim kmetovavcem bi potem ne bilo treba tožiti, da jim hrane za žival in gojja, — kar je kmetu kruh — primanjkuje.

Tiste gole puščave pa, ki sem jih popred omenil, naj se skopajo in trte nasadé, saj jih je mati natora sama za to odločila. Na takih golih pašnikih, kjer se je popred kakih 3-5 cantov sena vdobilo, bi se zamoglo v kratkem 20 do 30 kvinčev prav dobrega vina pridelati; kmet bi si zamogel s tretjino vinskega pridelka polovico več turšico kupiti, kakor bi je bil na tistem prostoru pridelal.

Mi ljudski učitelji smo vselej pripravljani, v nedeljskih šolah o takih rečeh, v umnem kmetovanju, podučevati; ali kaj pomaga pripovedovati to mladenčem le 16 let starim, kateri nimajo še besede pri svojih starših. Nič za zlo, vsi smo nauka potrebni. Čež vse bi koristno bilo, ko bi se shajali kmetje od 20 do 50 let stari v posebno nedeljsko šolo (po večernicah), da bi se z učnikom in čast. duhovščino o takih rečeh pomenkovali in podučevali, kar bi gotovo ne ostalo brez dobrega vspeha. Gori imenovani odbor bi imel za svoje delovanje podlago; za Ipvce bi se začela nova doba „umnega kmetovanja“ in potem povzdignjena bi bila naša vinoreja.

Fr. Bunc.

RAZNE REČI.

Cerkvene in duhovske zadeve.

— 20 julija je imela, kakor smo že unikat napovedali, *pomočna družba za bolne duhovne letno sejo*. Zbralo se je bilo 29 mestnih mašnikov. Na dnevnem redu ni bilo nič posebnega. Pohvaljen je bil z večino glasov nasvet upravnega odbora, da naj bi se poslalo sv. Očetu papežu, kakor že uno leto 600, tako zdaj spet 200 goldinarjev. (Popravek. V poslednji list se je vrnila nepovoljna pomota. Po popravljenih pravilih je pristopnina za duhovne po njih starosti odločena. Do 30. leta starosti plača mašnik, ki na novo pristopi, 5 gold. a. v., do 40. 10 gld., do 50. 20 gld., od 50 naprej 40 gld. a. v. — Kar se ss. maš po smrti tūče, ni po novih pravilih nobenega razločka med duhovnimi in neduhovnimi družniki; here se za vsacega enako po 12 ss. maš.)

— Namesto sedanjega *klobuka*, ki se hoče podreti, dobi *zvonik (turen) tukajšne Velike cerkve* v kratkem *novega*, in sicer na osem voglov narejenega, z bakrenimi (kotlénuni) ploščami kritega. Preudarjeni stroški znašajo o. 2500 gold. — *Zvonovi* pridejo že le polta na vrsto.

— Zadnji izpraznjeni kanonikat so podeli Nj. eksc. prevzv. nadškof spiritnalu v bogosl. semenišči, prč. g. dr. *Dominiku Castellani-u*, ki se je dal 6. t. m. vmesliti. — 1. d. t. m. je nastopil službo novi korni vikar g. *Jak. Visintini*, poprejšnji nadškofov doma-ti kaplan in protokolist v nadšk. kanceliji. — Investen je bil 1. t. m. (z imenovanima vred) tudi podturenski kurat, g. *Jern. Štrekelj*. — Na mesto bolehnega g. *Ant. Kragelj-na*, ki je začasno v pokoji, pride za provisorja v dolenjo Tribušo g. *Jan. Kuštrin*, pom. v Tominu; na njegovo mesto pa g. *Ant. Heolica* iz Libušine. — Došel je te dni z Dunaja, dognavši preskušnje, novi doktor sv. pisma g. *Karol Erg. Valussi*. — *Šempaska fara* je do 30. t. m. razpisana.

Druge domače vesti.

— 16. julija o poldne je bil v dvorani deželne hiše novi mestni župan, gosp. dr. Alojzi Visini slovesno v em esten. Govorila sta po prisegi prav izvrstno in primerno nar popred ces. kom., bar. Kübeck, potem novi župan, kterega načelo menda je: „Vladi, kar je vladinega; ljudstvu, kar je ljudskega.“ Zvezda vodnica mu bo postava; meščanom hoše biti-oče. — V imenu mestnega starešinstva ga je ob kratkem ogovoril 1. adj., dr. Della-bona. — Popoldne je igrala mestna banda v občnem vrtu, zvečer pa pred stanovališčen županovim. Novega župana spoštuje vse mesto.

— Z nar višim sklepom od 19. jul. t.l. je podelilo Nj. veličanstvo g. *Jožefu Schöpfu*, fajmoštru rodiškemu (v tržaški škofiji, na Krasu), udu naše kmetijske družbe, za vspešno in zgledno njegovo prizadevanje za povzdigo kmetijstva *zlato zaslužni križec s krono*; ončasnjemu kmetovavcu *Janezu Babiču* pa za občukoristno in izvrstno kmetijsko delo-vanje *sreberni križec za zasluge*.

— 22. jul. je bil tukaj tajnik kmetijske družbe hrovaške, prof. zagrebške realke, gosp. *P. Zoričić*. — Poslala ga je imenovana družba gledat, kako pri nas svilo (žido) motamo (vlačimo). Ogledal je dotično napravo pri g. B. Lenassi-u, Ritterjevo motavnico v Podgori itd.; drugi dan je šel v Oglej, Ritterjeve kmetije razgledat. (Hvala lepa v imenu čitavnice za „Gospodarski list.“)

— Naš rojak, feldečajgm. prof. *J. Coronini* je bil od 23. jul. dc 2. avg. na svoji grajšini v. Št. Petru pri Gorici.

— Tudi nas je čez dolgo let obiskal in počastil (od 28—30 jul.) slavni vzreje-neo goriškega gimnazija, slovenski prvak, gosp. *Matevž Cigale*.

— 11. sept. bo, kakor smo iz časnikov posneli, *blagoslavljanje* nove tukajšne *protestanske cerkve*. Sozidana je ta, od zunaj prav čedna cerkvice, menda veči del s pri-pomočki *Gustav-Adolfovega* društva (ki ima namen podpirati protestante v katoliških krajih); potrošenih je bilo va-njo okoli 36000 gold.

— *Krasno novo realno-šolsko poslopje*, mestnemu vrtu nasproti, v kterega dvorani se bo tudi mestno starešinstvo shajalo, pride *te dni pod streho*. To bo pač lepota no-vemu mestu.

— 17. t. m. bo dražba (kant) zastran *prezidanja in poprave deželne hiše* (na starem trgu, kjer se d. zbor shaja). Preudarjenih je v ta namen 14.704 gld. 58 s. Lice prezidanega poslopja bo veliko lepši memo sedanjega. Tisti prizidek pri zvoniku poderejo, in ker je že vse poravnano, da se tudi znana hišica pod turnom, in proti ulici širleča bližnja kapelica (Velike cerkve) poderejo, ostane (zdaj obzidani) zvonik od 3 strani prost.

— Davno že nismo imeli takega *viharja z dežjem* (po leti), kakor 10. t. m. zvečer in po noči. Škode je storil še precej. Toča, hvala Bogu, ni bilo.

— Nj. eksc. prč. naš nadškof *And. Gollmayr* so blagovolili poslati za „*Stoversko Matico*“ v Ljubljani 100 gold. a. v.

— *Volitve po občinah* so v nekterih okrajih že opravljene, v drugih se bodo dan na dan začele.

Ogled po svetu.

Dansko-nemške vojske je konec. Česar ni mogla londonska konferencija, menda zato, ker je bilo preveč kuharjev, doseči, se je te dni na Dunaji samo naredilo. Okoli srede unega mesca namreč je bil poslal kralj danski za prestanek vojske prosit. Avstrija in Prusija ste bile pripravljene dovoliti ga s tim, da pošlje brž pooblastence, da se zastran pravega miru pomenijo. Prestanek vojske je bil sklenjen za 12 dni (t. j. od 20. do 31. jul). 26. julija se je začela na *Dunaji* konferencija, pa samo med našimi, pruskimi in danskimi pooblastenci, in 1. tega mesca je bilo že podpisano *premirje za 3 mesce* in bilo so dogovorjene *poglavitne* reči zastran zatrdnega miru. V teh naprejšnjih členih ali dogovorih se je zavezal danski kralj (razun nekterih drugih določb), da *prepu-
stu ves Šlesvig, Holštajn in Lauenburg Avstriji in Prusiji*, naj storite s temi vojvodstvi, kar hočete. Pogajanje za *pravi mir* se ni še začelo. — Tisti dan poprej pa, ko se je bilo prvo *premirje* začelo (19. jul.) so naši s pomočjo Prusov 2 otaka, Föhr in Silt, na zahodni strani od Šlesviga posedli. — Velik hrup so bile zagnale male zavezne vlade in ljudstva nemške, ker je bilo 21. jul. 6000 Prusov mesto Rendsburg (v Holštajnu), v kterem so bili že od začetka dansko-nemških homatij Saksonci in Hanoverci, kot oddelek *zavezne nemške armade*, za posadko, zato posedli, ker so se bili Prusi in Hanoverci par krat enmalo stekli. Očita se Prusom, da delajo z nemško zavezo, kakor mačka z mišjo. — 25. jul. je bilo 50 let, kar so na Angležkem prvi *hlapon* (lokomotivo) poskusili (t. j. l. 1814). — Med Francoskim in Spanjskim so gore, *Pirenejske* imenovane. Te gore so zdaj za železnico *predrte*; predor je $3\frac{1}{2}$ mlje dolg, 400 čevljev nad morjem. 15. jul. je drdral prvi hlapon skoz, iz Španjskega na Francosko. — V *Karlovcih* (doljinah) se je začela 4. t. m. *srbska (ilirska) narodna skupščina (zbor)*. Zbranih je k. 73 poslancev greške vere (nezedinjencov), med njimi 12 škofov razkolniških. Volili so narpopred patriarha (ki je poglavar vseh nezedinjencov tistih krajev); pozneje se bojo še o drugih zadevah posvetovali. — 15. avg. (veliki šmarni dan) postavijo na *vrh zvonika sv. Štefana na Dunaji novega cesarskega orla (akvilo) s križem*. Turn sv. Štefana je 73 seženjev (klafterjev) visok. 30. sežn. pa je bilo pred 3 leti, zato, ker so bili razpadljivi, podrtih, in do 30. jul. t. l. na novo sozidanih. Novi orel s križem vred je 9 čevljev visok, iz 2500 delov umetno zložen, tehta 3 cente in pol; za pozlačenje so potrebovali 500 cekinov. — 17. t. m. ima priti kralj pruski na Dunaj. Zdaj je že dalj časa v gaštajuskih toplicah na Salcburškem. — 18. t. m. se odpre velika *razstava* kmetijskih pridelkov in obrtnijskih izdelkov v *Zagrebu*, veljajoča za vse Hrovaško, Slavonsko in za Dalmacijo. 20.000 gold. je dovoljenih tistemu odboru, ki ima z razstavo raznega blaga opraviti.

Današnjemu listu je pridjana posebna doklada.

V menu iglavnega odbora, *Andrej Marasić*, odbornik, odgov. vrednik.

V Gorici, nat. Paternolli.

Ustna obravnava

glavne seje c. k. kmetijske družbe goriške 30. maja 1864 v Gorici.
(Posnetek)

Pričujoči:

Pl. gosp. *Gridon bar. Kubeck*, namestn. svetov., kot pooblastenec Nj. eksc. c. kr. Namestnika tržaškega, protektorja družbinega. — Pl. gosp. *Vilh graf. Pace*, deželni glavar. — Pl. gosp. *Aleksander žl. Claricini*, predsednik c. k. kmetijske družbe. — Potem

Pooblastenci teh - le kmetijskih družb:

Gosp. *Konstantin dr. Cumano*, poslanec vrtnarijske družbe v Trstu: gosp. *Karol Vigili vitez Rupnik*, namestovavec družbe zoper trpičenjce živali v Trstu; gosp. *Hektor, cit. Ritter*, namestov. kmetijske družbe laške v Vidmu; gospod *Jož. Koller*, poobl. c. k. kmetijske družbe krajske; g. *Jernej Radica* poobl. kmetijskih družb stajarske in hrovaške; gosp. *Frid Dellabona* namestov. c. k. kmetijske družbe tiroljske. Cc. kk. kmet. družbe dunajsko, lvovsko, novojičinsko je zastopal naš predsednik gosp. *Aleks. žl. Claricini*, in linško gosp. tajnik *Frid. Parkar*.

Izmed podružnic naših so bile poslane svoje načelnike te-le: Tržaška gospod *čitez dr. Lorenzutti-ta*; gradiška gosp. *Jož. F. Del Torre-ta*; kapolonška gosp. *Ant. dr. Savorgnani-ta*; komenska duh. gosp. *Val. Dolijaka*.

Razun teh je bilo še 15 družih udov km. družbe pričujočih. — Tajnik: gosp. *Frid. Parkar*.

1. Potem ko so bile navadne formalnosti (šege pri takih sejah) opravljene, je govoril in dokazoval predsednik *žl. Claricini* poprej sploh, kako je potrebuo, da se domače kmetijstvo podpira, potem pa se je lotil razlagati, da nar večji zlo ali nadloga, ki nam tare kmetijstvo, ni pomanjkanje denarja, niso davki, ni toča ali kakoršna bodi uima, ampak nekaj druzega, namreč: *razkosljanje zemljišč*. Potegaval se je torej z uneto besedo za *slaganje* (združevanje) in *okroževanje zemljišč* po primerljivih zamenjavah. — 2. Na to so prebere *dopis deželnega odbora*, s katerim naznanja, da je bil sklep dežel. zbora zastran *kmetijske šole*, ki se ima napraviti, na Dunaji dokončno in zatrdno pohvaljen. Rečeno je nadalje v deželno-odbornem pismu, da naj izbere kmetijska družba izred sebe troje mož, da se vdeležijo pomenkovanj zastran učbenega načrta in sploh vsega, česar je treba, da se šola s prihodnjim novembrom (o vseh Svetih) začne.

3. Tajnik bere sporočilo, v katerem je vse razloženo, kako je glavni odbor od 21. sept. lansk. leta (t. j. od tominskega zhora) do te letošnje glavne seje službo opravljal. — Izmed reči v odborovem sporočilu omenjenih, je prišel na pretres in sklepanje nasvet zastran italijanskega *koledarja*, ki ga družba izdaja. Sklenjeno je, da naj preyzamo tiskarske stroške (založništvo) imenovanega koledarja tiskar, vredeuje (spisuje) pa da naj ga glavni odbor.

Sklenilo se je na dalje, da naj se razstava kmetijskih pridelkov za podružnice kanalsko, tominsko in bovško, ki bi se imela po sklepu tominske seje (21. sept. l. l.) letos napraviti, odloži za prihodnje leto.

4. Ravnavec vrta in brojde (poskušališča) km. družbe, duh. g. *Andrej Parletič* priobčuje (naznanja), v kakem stanu da sta; omenja, da je lani toča vse pobila in storila, da so vse poskušnje s semeni iz raznih kmetijskih in vrtnarijskih naprav spodletele, govori med drugim o dveh sortah nekega zgodnjega krompirja in o jeruzalemskem in himalajskem ječmenu ter hvali ga, da je lansko leto druge zita prekosal. Kar se tiče svi. odov (kavalirjev) je rekel, da ne grejo nič kaj po godu, da so komaj stroški splačajo; samo macedonsko se-

me da obeta boljšega pridelka. Sicer pa da kaže letos v kmetijski brajdi vse prav lepo: H koncu pravi, da djanskega poduka na vrtu (februarja in marca mesca; podučeval je g. vodja-sporočevavec sam) se je marljivo vdeleževalo, razun pripravljancov učiteljstvenih in bogoslovcov (seminaristov,) mnogo družih ljudi vsacega stanú, tudi prav iz daljnih krajev.

Kratkemu gosp. Pavlethöevemu sporočilu pristavi *predsednik*, da na poskušališču družbinem je več kmetijskih strojev (mašin), ki jih laška kmetijska družba videmska tam hrani, pa da, žali Bog, km-tovavci malo zanje marajo. — Naznanja slednjic, da je tam dolí tudi zaloga sicilijanskega žepa, dobro mletega.

5. Tajnik bere končni račun l. 1863 (glej spodej). Zbor potrdi dohohke znašajoče 2123 gold. 5 s., in stroške, znašajoče 2118 gold. 35 s. Potem takem ostanejo v denarici konec l. 1863 4 gold. in 70 s. — Potrjen je bil tudi preudarek za l. 1864, v katerem je nastavljenih dohodkov 2324: 70 gold., stroškov 2311: 76 gold. tako, da bi ostalo konec l. 1864 12: 94 gold. gotovega denarja v kasi.

V odborovem sporočilu so bile temu računu nekatere opazke pridjane. Zastran teh opazk se je vnelo posvetovanje, iz kterega poglavitne reči semkaj postavimo. Pri dohodkih je bilo sklenjeno, da naj se deželnemu zboru zato, ker je letno dotácijo na 500 gl. povišal, zahvalnica pošlje. — Nasveta odborovega, da naj bi se vsi letninski zneski (dolgovi), ki so stareji ko 3 leta, izbrisali in ne več tirjali, ni hotel zbor potrditi; skenilo se je, da naj se vse tirja in pobira, kakor se tiče. — Pri stroških je spomnal družnik *gosp. Jern. Radica*, da bi bilo prav, ko bi se stroški za italijanski časnik znižali s tím, da bi samo enkrat na mesec izhajal. Razlagal je na dalje, da preteklih let je družba vselej toliko prihranila, da si je dvakrat več zemljišč nakupila, kakor ji jih je bila izprva cesarica Marija Terezija podarila, vse te prihranke da pojé zdaj časnik. Gospod Radica-ta ni nihče podpiral.

Tu je došel iz Olomuca po telegrafu ta-le prijazen pozdrav: „Družba olomuška pozdravlja častiti zbor (goriški) vpíjoča: Živi kmetijski napredek!“ — Pri ti priči je letel odgovor v Olomuc. —

Čuvaju *Karolu Müller-ju* je bila plača od 60 na 100 gold. povišana, zlasti zato, ker ima z razpošiljanjem italijansk. in slov. časnika veliko opraviti. — Živo pomenkovanje se je vnelo zastran povišbe stare takse (1 cekin = 4 gold. 30 kr. konv. den.) za diplom, kedar kdo družnik postane. *Predsednik* je hotel, da naj bi bil gl. odbor pooblaščen, da bi smel, ne gledé na adžjo, v novem denarji 4 gold. in okroglih 70 soldov tirjati, Govoril je o tem narpopred *dr. Defacis*, ki je hotel, da naj bi se plačavalo v prihodnje: za diplom 5 gold., letnine 3 goldinarji. — *G. J. Radica* pravi, da zbor ne more nič skleniti o dr. Defacis-ovem nasvetu, ker sega v pravila in bi se bil imel poprej na dnevni red deti. Ravno te misli je tudi *predsednik*, ki želi, da bi se ta reč gl. odboru prepustila, da jo za prihodnjo občno sejo na duevni red dene. — Družnik *g. dr. Doliak* podpira po načelu dr. Defacisa, ter pristavlja, da povišba se kaže tudi zato primerna, ker udje zdaj časnik dobivajo, kterega stroški gotovo niso v navadni letnini zapopadeni. Sicer pa, ker bi se sklep o povišbi pravil dotaknil, je on te misli, da ne kot povišek letnine, ampak kot posebno plačilo za časnik, naj bi se udom 3 gold. na leto naložili. — *G. Jož. Koller* se je tudi za povišek oglasil, samo da je hotel, da naj bi se poprej podružnico poprašale. (V tem ga ni nikdo podpiral.) — *G. poddr. načelnik Del Torre* je menil, da bi se morala tudi naročnikom ital. lista, kteri niso udje družbini, naročnina povišati. Na to je del *predsednik* vse te razne nasvete na glasovanje ter se je z veliko večino to-le sklenilo: 1.) Da taksa za diplom bo za naprej povišana na 4:70 gold. a. v.; 2.) letnina se za zdaj ne poviša; 3.) da bojo plačavali družniki, povrh doseданje letnine (2:10 g.) še 90 soldov pod imenom donoska za en iztisk (italijanskega Vr.) družbinega časnika (v teh 90 s. so stroški za razpošiljanje in pošto že vrajtani Vr.) 4.) To plačavanje po novem se bo začelo s. 1. januarja 1865. —

6. Ker so nekteri družniki v Trstu dvomili (cviblati), ali smejo Tržačanje in Istrijani biti *pravi, redni* udje naše družbe (in ne le dopisujoči), je zbor enoglasno razsodil, da to, da je dandanašnji avstrijsko Primorje razdeljeno na 3 različne dežele, katerih vsaktera ima svoje posebno zastopstvo, nima nič opraviti s starodavnim področjem (obsegom) c. k. knez. družbe goriške, ktera obsega, kakor takrat, ko je bila ustanovljena, tako tudi zdaj vse primorske dežele.

7. Prišle so na vrsto sporočila poddružnic. Načelnika tržaški in kampolonški sta brala sama svoje sporočila; tominsko, bovško, kanalsko, komensko in brisko je pa bral tajnik.

Tržaški poslanec vitez *dr. Lorenzutti* je prinesel s sabo in med sporočevanjem razdelil medalje, ki so jih bili dobili naši goriški razstavnici o lanski razstavi tržaški.

8. Razpoloženo je bilo nekoliko prav lepih, velikih in rodovitnih (helih) pès z vit. Hektor Ritterjevih zemljišč (pri Ogleji), nekaj domačega bombaža, pridelanega na posestvu Nj. eksc. gospod. feldcajmajstra grofa Coronini-a v Št. Petru (pri Gorici), in en snop nekega (detelji podobnega) zeljšča za pičo, ki ga je bil prinesel g. Fr. Licen iz Rihenberg, in ki raste prav rado tudi celó po puščah. Gosp. Del-Torre-tu je bilo naročeno, da naj ga presodi. *)

Vit. *Rupnik*, poslanec tržaškega društva zoper trpinčenje živine, položi na mizo nekoliko iztisov mesečnega časnika, ki ga društvo izdaja.

9. Poddružnica kampolonška je bila podala nasvet, da naj bi se zopet vpeljala stara navada, po kateri se je dan za začetek vendime vselej odločeval. (Kar se je namreč trna bolezen začela, se to opušča, in vsaki gospodar začne trgati, kedar hoče). Družn. *Dottori* pravi, da to bi zdaj nič več ne pomagalo; brez prave postave da je vse zastoj, ljudje da so dandanašnji že preveč razvajeni; poslednjič priporoča glavaemu odboru, da naj raji že lani začeto kmetijsko postavo dožene ter deželnemu zboru predloži. G. *Dottori-a* podpira deželni glavar g. grf. *Pace*. Zbor sklene, da naj se ta zadeva za zdaj opusti.

10. Bilo je na vrsti sprejemanje novih družnikov. Gl. odbor je nasvetoval za častnega uda Nj. eksc. gosp. vit. žl. *Schmerling-a*, državnega ministra; sprejet je bil z zavpitjem. Sprejetih je bilo na dalje še 50 dražih udov; častna 2, dopisujočih 12, pravih 36, izmed katerih imenujemo gg. bar. *G. Kübecka*, c. k. namestn. svet., okr. predst. za okol. gor. itd.; g. *Pasko. Revóltella-ta*, vit. več redov, kupč. v Trstu; *Čičigoja Jak.*, prof. gimn. na Reki *Andr. Jeglič-a*, dežel. računarja v Gorici; *Nau-a Natala*, pos. v Koboridu; *Andr. Merkeljna* duh. v Solkanu; *Mahorčiča*, posestnika v Sežani; *Alojzija Kranjec-a* fajn. v Volovskem (v Istri.) *Ant. Keber-ja*, duh. pom. v Podmevcu.

11. Živa debata (pretresanje) se je vnela zastran zdravnikov za živino. Sprožila je bila to reč nar poprej poddružnica monfalkonska, želeča imeti za svoj okraj posebnega živinskega zdravnika. Glavni odbor, kteremu je bilo naročeno, da naj se za to reč pri dežel. zboru potegne, je spoznal za dobro, poprej pozvediti, ali ne čutijo zaab ti tudi drugi okrajni enako potrebo, kakor monfalk., ter se je bil do okrajnih gospod in poddružničnih načelnikov obrnil s prošnjo, da naj mu naznanijo, kako je kaj z živino v njih krajih, ali želijo zdravnika, ali ne. Nektere okr. gosposke in poddružnice so se brž oglasile. Sploh se posname iz njih sporočil, da zdravnikov bi bilo sicer želeli, to da občinske denarnice bi ne mogle stroškov za-nje po nikakem trevzeti; sicer pa da je živina sploh prav zdrava; v Sežani da je že en živinski zdravnik. 2 okrajni gosposki ste pa odgovorile, da ni treba živinskih zdravnikov. Predvarjaje vso to razlaga poročevavec misel glav. odbora, rekoč, da današnji zbor bi ne imel družega početi, ko skleniti, da naj si odbor prizadeva, da se živinski zdravniki na kmetih po potrebnosti vpeljejo, in kjer bi to ne bilo mogoče, da se saj izučeni in potrjeni živinozdravni kovači (*Curschmiede*) postavijo, ki bi naj navadniši bolezní zdravili. — Na to prosi *dr.*

*) Drugi pot kaj več o njem. Vr.

Doliak za besedo ter dokazuje, da vsa ta reč spada pod oblast deželnega zbora; torej naj bi se kmetijska družba ž njo ne pečala, ampak deželnemu zastopstvu samo željo naznanila, da naj ono poskrbi, da se, če in kjer bo treba, živinski zdravniki postavijo.

Družnik *g. Dottori*, spoznavši, da ni mogoče — vsaj za zdaj — po vsi deželi pravih živinozdravnikov postaviti, pristopi nasvetu, da naj bi se, ker ni drugači, živinozdravni kovači vpeljali. — Družnikoma *dr Savorgnani-u* in *vit. žl. Ritterju* niso po volji živinozdravni kovači, češ, da to bi bili le mojstri-skoza, le mazači, ki bi več škodili, kot pa koristili. Zoper vpeljanje kovačev se oglasi tudi *g. Del-Torre*, rekši, da sej precej skušenih kovačev-samoukov že imamo, in da uni, izšolani, bi gotovo ne bili veliko bolji od sedanjih praktkarjev. —

Vitez Lorenzutti meni, da poslednje vprašanje (zastran kovačev) bi se ne ime- lo na dalje pretresati, ker ni na dnevnem redu. *Predsednik* mu pa razloži, da to je v zvezi z uno zadevo, zastran pravih živinskih zdravnikov, in da razloček med temi in unimi si je treba misliti tako, kakor med doktorjem-zdravnikom in kirurgom (ranocelnikom). — *Grofu Pače-tu* se zdi primerno opomniti, da so bile občinske zastopstva že enkrat od vi- ših vprašane, kaj zastran zdravnikov za živino mislijo, in da on, kot župan topoljanski, je odgovoril tako, kakor načelnik podružnice kempolonske (*dr. Savorgnani*; glej zgoraj). — *Gosp. v. Ritter* popirau, od *gosp. Kollerja*, nasvetuje, da naj bi se o živinskih zdravnikih posebi, in o kovačih zopet posebi glasovalo. — Zastran vprašanja, ali naj bi kmetijska družba deželni zbor prosila, da bi poskrbel, da se na kmetih eden ali več živ. zdravnikov, po tem, kakor bi potreba zahtevala in kolikor bi pripomočki prepuščali, postavi; je ves zbor pritril. Kar se pa tiče izučenihi kovačev, kot namestnikov — za silo —, je bilo po večini glasov sklenjeno, da naj se tudi postavljajo, ter glavnemu odboru naročeno, da naj stori v tem oziru, kar se mu primerno zdi.

13. Tajnik bere sporočilo glavnega odbora gledè vprašanja: ali bi bile namesti kmetijskih družb kmetijske *zbornice* primerne in koristne, ali ne. Zbor je prejel in potrdil nasvet odborov, ktorí se glasi tako-le: „Pošlje naj se visocemu ministerstvu za kupčijstvo in narodno gospodarstvo pisana razložba (memoria), v kateri naj bo dokazano, da prid kme- tijstva in gospodarstva avstrijskega, zdaj, malo da ne, samemu sebi prepuščenega, tirja, da se napravi za kmetijske zadeve *posebno ministerstvo* in da se ustanovijo in uravnajo do sledno tudi *primerne nižje zastopstva (organi)*, s katerih pomočjo bi ministerstvo svoje opravila opravljalo.“

14. Enoglasno je bil tudi potrjen *program za obhajanje družbine stoletnice (1865)*, ki ga je bil gl. odbor načertal in predložil. Določeno je torej: a.) da se dá kovati spo- mnuska medalja: b.) da se dá na svetlo zgodovinsko — statističen spis, obsegajoč, kar se tiče naše kmetijske družbe in kmetijskih zadev deželnih; c.) da se napravi kmetijska in obrtnijska razstava (za ves obseg kmetijske družbe); d.) naročeno je glavnemu odboru, da naj se brž loti priprav, gledè ne čas, zaloge (denar) in slovesnosti, ki se imajo na- praviti, da bo stoletnica prav veličastna.

Družnik *g. Maccari* nasvetuje, da naj bi se v večni spomin stoletnice nekoliko stipendijev za prihodnje (uboge) učence nove kmetijske šole ustanovilo, in v ta namen med udí družbinimi in drugimi, ktere ta reč mika, denarji nabirali. Tudi ta predlog je iz- ročen glavnemu odboru v natančaiši preudarek in spolnitev.

15. Ker je bila kmetijska družba dunajska po dogovoru z ondušnjim društvom za živalstvo in rastlinstvo naznanila, da ima na prodaj zbirke poljedelstvu škodljivih zaželk, (mrčesov) nasvetuje *g. Maccari*, da naj si jih naša družba, zlasti za rabo v kmetijski šoli, naroči. *Prof. Gatti* podpira ta nasvet, rekoč, da on (kot vodja deželnega muzeja) nabira ravno tudi v ta namen naše domače škodljive zaželke.

S tim je bilo razpravljeno vse, o čemur se je imel zbor razgovarjati; toraj je *predsednik* ob 2 urah popoldne sejo sklenil.*

* K temu zapisniku gre 6 prilog.